

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»

ПОГОДЖЕНО

ЗАТВЕРДЖЕНО

Заступник директора Навчально-наукового інституту фінансів, економіки, управління та права,
к.е.н., доцент

Голова приймальної комісії,
виконувач обов'язків ректора,
д.е.н., професор

«09» 03 2024

Ірина КРЕКОТЕНЬ

2024

Володимир ОНИЩЕНКО

«05» 04 2024

**ПРОГРАМА
ДОДАТКОВОГО ВСТУПНОГО ІСПИТУ
ДО АСПРАНТУРИ**

Галузь знань:

05 СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

Спеціальність: 051 ЕКОНОМІКА

Рівень вищої освіти:

ТРЕТІЙ (ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ)

Програма ухвалена на засіданні вченої ради ННІФЕУП
(протокол № 3 від 28.03.2024)

Полтава 2024

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Прийом до аспірантури Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» для підготовки докторів філософії здійснюється відповідно до Закону України «Про вищу освіту», Постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», Правил прийому на навчання для здобуття вищої освіти до Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» у 2024 році.

Мета вступного фахового випробування зі спеціальності 051 «Економіка» на освітньо-науковий рівень вищої освіти «доктор філософії» – виявлення відповідності знань, умінь і навичок вступників до аспірантури вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики зазначеної спеціальності. Особам, які вступають до аспірантури з іншої галузі знань (спеціальності) ніж та, яка зазначена в їх дипломі магістра (спеціаліста), призначаються *додаткові вступні випробування* з метою попередньої оцінки відповідності знань та вмінь вступника встановленим вимогам.

Вимоги до здібностей і підготовленості абітурієнтів. Для успішного засвоєння освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії вступники до аспірантури повинні мати ступінь магістра (або освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста) та здібності до оволодіння знаннями, уміннями і навичками в галузі загальних нормативних («Філософія науки», «Методологія економічних досліджень», «Інформаційні технології у практиці наукових досліджень» тощо) та спеціалізованих фахових дисциплін. Вступник має володіти системою загальнонаукових та спеціальних методів, професійними методиками та технологіями, необхідними для забезпечення функціонування економічних систем; розуміти економічні процеси і явища, що відбуваються в економіці. Обов'язковою умовою є вільне володіння державною мовою.

Характеристика змісту програми. Програма вступного фахового випробування охоплює коло питань, які в сукупності характеризують вимоги до знань і вмінь особи, що бажає навчатись в аспірантурі Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» з метою здобуття освітньо-наукового рівня «доктор філософії» зі спеціальності 051 «Економіка». Програма має міжпредметний характер, охоплюючи ключові аспекти таких нормативних дисциплін: «Основи економічної теорії», «Макроекономіка», «Мікроекономіка», «Соціальна економіка», «Національна економіка». Модулі програми відповідають компетенціям, для виконання яких має бути підготовлений магістр (спеціаліст). Теоретичний зміст предметної області ґрунтується на поняттях, категоріях, концепціях, принципах соціально-поведінкових наук та їх застосуванні задля вирішення комплексних проблем в галузі економіки. Вступне випробування проводиться у письмовій формі, триває 2 академічні години (90 хв.) і

складається з трьох відкритих теоретичних завдань.

При підготовці до вступного випробування рекомендується користуватися інформаційними джерелами, наведеними у кінці програми.

2. ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН

МОДУЛЬ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Зародження економічних знань. Становлення і основні етапи розвитку економічної теорії як науки. Сучасні напрямки, школи і течії економічної теорії. Розвиток економічної думки в Україні.

Економічна система, її сутність та структурні елементи. Продуктивні сили як матеріальна основа економічної системи. Економічні відносини як суспільна форма і спосіб організації економічної системи. Типи і еволюція суспільних систем. Власність як економічна категорія. Місце та роль власності в економічній системі. Плюралізм форм власності в ринковій економіці.

Виробництво як основа життя та розвитку суспільства. Процес праці і процес виробництва. Суспільне виробництво і відтворення. Основні фактори суспільного виробництва та їх взаємозв'язок. Загальні форми організації суспільного виробництва: натуральне і товарне, їх суть та основні риси. Товар як фундаментальна категорія товарного виробництва. Вартість, споживна вартість та цінність товару. Гроші як субстанціональна категорія ринкового господарства та розвинута форма товарних відносин. Концепції виникнення та суть грошей. Специфіка вартості грошей. Функції грошей та їх еволюція.

Теоретичні засади становлення ринкових відносин. Ринкове господарство як невід'ємний компонент товарного виробництва. Об'єктивні передумови виникнення ринку. Сучасний ринок, його сутність, види і структура. Закон попиту і пропозиції. Попит і пропозиція як елементи ринку. Взаємодія попиту і пропозиції з ціною.

Конкуренція і монополізм як основоположні атрибути ринкової економіки. Сутність і генезис економічної конкуренції. Економічний закон конкуренції. Види конкуренції. Досконала або вільна і недосконала конкуренція. Типи ринків недосконалої конкуренції: чиста монополія, монополістична конкуренція, олігополія. Цінова та нецінова конкуренція.

Підприємство, фірма як основна мікроекономічна ланка країни та головна сфера ринкової трансформації її економіки. Вплив макроекономічної політики на підприємства, фірми. Інфраструктура професійної підтримки підприємств, фірм. Консультування щодо управління (менеджмент-консалтинг). Аудит і бухгалтерське консультування. Юридичне консультування. Консультування з питань організації виробництва і реалізації та з інших питань.

Фінанси в системі економічних відносин. Суть фінансів та їх функції. Сутність і структура державного бюджету. Державний бюджет та позабюджетні фонди. Місцеві бюджети. Бюджетна та податкова системи. Державний борг.

Кредитна система. Суть та функції кредиту. Основні форми кредиту. Банківський кредит. Роль кредиту в сучасній ринковій економіці.

Закономірності розвитку кредитної системи. Кредитно-грошова політика в Україні.

Сутність доходу як економічної категорії. Доходи населення, їх види та джерела формування. Сутність та механізм розподілу доходів. Сімейні доходи, їх структура та використання. Заощадження як необхідний елемент в структурі сімейних доходів.

Сутність, етапи становлення та основні риси світового господарства. Сучасна структура світового господарства. Міжнародна економічна інтеграція та її організаційні форми. Проблеми інтеграції економіки України у світове господарство.

МОДУЛЬ 2. МІКРОЕКОНОМІКА

Економічна теорія і мікроекономіка як її складова частина. Місце і роль мікроекономіки в системі економічних наук. Об'єкт і предмет мікроекономіки та її наукова проблематика. Завдання мікроекономіки, її функції.

Методологія мікроекономічного аналізу. Літературний, табличний, алгебраїчний та графічний способи відображення економічної інформації. Економічне моделювання. Граничний і функціональний аналіз. Позитивна та нормативна мікроекономіка.

Корисність благ як економічна категорія. Кардиналістський підхід до аналізу корисності. Оптимізація споживчого вибору (рівновага споживача). Кардиналістський підхід до оптимізації споживчого вибору. Еквіваринціальний принцип, його універсальне значення для економічної теорії. Другий закон Госсена.

Уподобання як відправний фактор споживчого вибору. Система уподобань споживача, її основні елементи: здатність до ранжування доступних альтернатив, транзитивність уподобань, ненасичуваність благами. Зовнішні умови раціонального вибору: різноманітність благ та повна інформованість споживача.

Поняття еластичності функції. Цінова еластичність попиту на благо. Коефіцієнт цінової еластичності попиту, способи його обчислення та діапазон значень. Типи цінової еластичності попиту. Перехресна еластичність попиту на блага за їх ціною. Еластичність попиту за доходом. Коефіцієнт еластичності попиту за доходом, методи його обрахунку і параметри значень для нормальних та малоцінних благ. Цінова еластичність пропозиції благ.

Аналіз ефективності виробництва у короткотерміновому періоді: однофакторна виробнича функція. Поняття продуктивності факторів. Загальна, гранична і середня продуктивність фактору виробництва та їх графічне моделювання. Закон спадної граничної продуктивності. Еластичність виробництва: поняття, методика обчислення показників, діапазон змін.

Аналіз витрат виробництва у короткотерміновому періоді. Постійні, змінні, загальні, середні і граничні витрати фірми, їх алгебраїчна та графічна інтерпретація. Економічна взаємозумовленість показників витрат у короткотерміновому періоді. Закон зростання граничних витрат. Задача мінімізації витрат у короткотерміновому періоді. Аналіз витрат фірми у довготерміновому періоді. Задача мінімізації витрат у довготерміновому періоді.

Довготермінові загальні, середні і граничні витрати, їх алгебраїчна та графічна інтерпретація. Економічна взаємозумовленість показників витрат.

Поняття економічної конкуренції і монополії. Ринкова структура, її характерні ознаки. Типи ринкових структур: досконала конкуренція, монополія, монополістична конкуренція, олігополія. Модель ринку досконалої конкуренції, її типові ознаки.

МОДУЛЬ 3. МАКРОЕКОНОМІКА

Предмет макроекономіки. Методи макроаналізу. Загальна характеристика макроекономічних показників. Система національних рахунків. Порядок обчислення показників системи національних рахунків.

Попит і пропозиція на ринку праці. Безробіття, політика зайнятості. Сукупний попит і сукупна пропозиція. Класична та кейнсіанська модель рівноваги.

Монетарна політика, види монетарної політики. Антиінфляційна політика, види антиінфляційної політики. Інфляція попиту, інфляція витрат, крива Філіпса, напрями антиінфляційної політики (довгострокова та короткострокова антиінфляційна політика). Графічна інтерпретація, інфляційних очікувань.

Структура споживання, показники впливу на рівень споживання, гранична схильність до споживання. Середня та гранична схильність до споживання.

Макроекономічні фактори інвестування. Мультиплікатор інвестицій. Інвестиції як складова сукупних витрат. Види інвестицій, показники інвестиційної активності.

Складові сукупних витрат. Показники визначення споживання, державних закупок, інвестицій, чистого експорту. Кон'юнктурні коливання економіки. Зовнішні і внутрішні причини циклічності. Графічна інтерпретація розвитку національної економіки. Характеристика макроекономічних показників в фазах економічного циклу.

Правове забезпечення державного регулювання в сучасних умовах. Підходи до державного регулювання в різних типах економічних систем. Фіскальна політика, як інструмент державного регулювання. Дискретна і стабілізаційна фіскальна політика. Податкова політика як структурна одиниця фіскальної політики.

Форми світових економічних відносин, їх реалізація Вільна торгівля, політика протекціонізму. Валютний курс, валютні відносини, платіжний баланс. Конвертованість валют. Макроекономічна політика у відкритій економіці.

МОДУЛЬ 4. СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Визначення предмета навчального курсу та соціально-економічна рівновага суспільства. Суб'єкти національної економічної системи та особливості методологічних підходів. Роль суб'єктів економіки в

реформуванні українського суспільства та проблема вибору національної економічної моделі в Україні.

Еволюція теоретичних поглядів на роль і місце людини в розвитку економіки і соціуму. Еволюція теоретичних поглядів на людину. Концепція «економічної людини» А. Сміта. К. Маркс про економічну роль людини при капіталізмі. М. Вебер про взаємозв'язок релігійного світогляду людини та економіки. Дослідження економічної природи людини: сучасні тенденції. Людина в центрі розвитку національної економіки України.

Людина як фактор і кінцева мета виробництва. Людські основи реформ в економіці. Економічні якості людини. Праця людини. Трудова етика. Потреби людини як основа економічної діяльності.

Економічні інтереси людини. Мотиви і стимули економічної діяльності. Економічна культура і свідомість. Економічна поведінка людини. Право на працю та його специфіка в посттоталітарному суспільстві. Людина на ринку праці. Соціальне партнерство в економіці. Соціально-економічні проблеми безробіття.

Людина в лоні родини, економічні та соціальні відносини в сім'ї. Родинна економіка, сім'я і житло, сім'я та інститут спадкування. Поняття про економічну ментальність української нації, національне відродження України і розвиток економіки, національні цінності. Генезис національного українського стилю економічного буття та об'єднання зусиль народу в інтересах національного економічного успіху.

Людина в економіці громадянського суспільства. Політика в економіці, або економічна роль правової держави. Соціальна роль держави. Економічна влада в суспільстві. Людина перед обличчям держави. Державний захист економічних прав і свобод людини. Економічний механізм соціальної політики держави.

Суть демократії. Витоки і генезис демократії. Шлях до демократії в Україні. Демократія і ліберальне мислення. Економічний зміст демократії. Свобода суспільного та економічного вибору. Економічний вимір свободи. Зміст і складові економічної свободи. Економічні права людини. Ідея соціальної справедливості: історія та сучасність. Справедливість і рівність. Нові критерії справедливості в ринковій економіці. Реалізація соціальної справедливості в ринкових конкурентних умовах. Соціальна справедливість і економічна ефективність.

Рівень життя населення, його економічна сутність, рейтинги України за рівнем життя у світовому співтоваристві. Якість життя населення її складові, державні соціальні стандарти у сфері доходів.

МОДУЛЬ 5. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Суть, ознаки і компоненти національної економіки. Вертикальні та горизонтальні зв'язки в національній економіці. Суб'єкти національної економічної діяльності. Інституційні чинники формування та розвитку національної економіки. Типи та моделі національної економіки.

Національний ринок і його структура. Формування ринкових інститутів. Приватна власність як економічна основа ринку. Права та обов'язки власників. Суб'єкти власності в ринкових умовах. Приватизація і забезпечення прав власності. Виникнення олігархії та нової національної еліти.

Ринкова інфраструктура: сутність, функції, основні елементи і види. Особливості формування ринкової інфраструктури в Україні. Вплив ринкової інфраструктури на формування конкурентного середовища.

Національна економіка та суспільне відтворення. Основні моделі розвитку національної економіки: кейнсіанські моделі економічного росту, неокласичні теорії розвитку, інституціональні теорії становлення і розвитку ринкових економік, «нові теорії росту». Фактори економічного росту. Земля, праця, капітал і підприємницька активність як фактори економічного росту. Роль інтелектуального капіталу в розвитку національної економіки. Ефективність національної економіки.

Аналіз діяльності економічних суб'єктів: держави, громадянського суспільства, ринкової економіки. Держава і ринок. Інституціональні складові трансформаційних процесів. Держава в системі суспільних відносин. Проблеми саморегулювання у трансформаційній економіці. Мотиваційна складова національного розвитку.

Цільові комплексні програми розвитку національної економіки. Стратегічні програми комплексного розвитку економіки. Види державних стратегій соціально-економічного розвитку країни. Взаємозв'язок стратегічного планування і прогнозування. Основні види соціально-економічних прогнозів: прогноз галузевої структури національної економіки, прогнозування розвитку міжгалузевих комплексів, прогнозування економічного росту, прогнозування рівня життя населення, прогнозування зайнятості

Теорії суспільного добробуту та соціально-ринкової економіки. Принципи соціальної ринкової економіки. Основні пріоритети та показники соціального розвитку національної економіки. Стан соціальної сфери України. Проблеми побудови демократичного суспільства. Ідея єдності економічної свободи та економічного порядку. Соціальна політика держави.

Сутність економічної безпеки національної економіки. Методологічні аспекти визначення рівня економічної безпеки. Об'єкти економічної безпеки. Механізм забезпечення економічної безпеки національної економіки.

3. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Фахове випробування проводиться у письмовій формі. Користування довідниками та іншою допоміжною літературою не дозволяється. Додаткові вступні випробування оцінюються за шкалою «зараховано» / «незараховано». Вступник, що отримав «незараховано» до складання вступних фахових випробувань та випробувань з іноземної мови не допускається.

Таблиця 1.

Критерії оцінювання відповідей на питання у білетах

Оцінка	критерій
Зараховано	Надана повна відповідь на поставлені запитання, або відповідь з незначною кількістю помилок
Не зараховано	Знання з питань програми відсутні; вміння використовувати прийоми, способи та інструменти управління не виявлені

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Тести. Ситуаційні завдання. Практикум розв'язання Навч. посібник. К.: Четверта хвиля, 2016. 144 с.

2. Базилінська О.Я., Мініна О.В. Мікроекономіка: Навчальний посібник/ За ред. О.Я. Базилінської. К.: ЦНЛ, 2016. 349 с.

3. Белінський П.І., Зайцев Ю.К. Основи економіки в запитаннях та відповідях. / Чернівці: Рута, 2017. Ч. 2: Макроекономіка. 204 с.

4. Будаговська С., Кілієвич О., Луніна І., Пахомова Т., Романюк О. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник для студ. екон. спец. закладів освіти: У 2 ч. 2-е вид. К.: Основи, 2015. 517 с.

5. Буряк П.Ю., Стефанишин О.В., Цимбал Л.Л., Балагурак У.Д., Гупало О.Г. Макроекономіка: Навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. Л.: ІНТЕРЕКО, 2016. 347 с.

6. Ватаманюк З.Г., Панчишин С.М., Грабинський І.М., Дзюбик С.Д., Козяк В.Д. Економічна теорія: Навч. посібник: У 2 кн. К.: Заповіт, 2016. (Програма «Трансформація гуманітарної освіти в Україні»). – Кн. 4: Макроекономіка. 406 с.

7. Дзюбик С.Д. Основи економічної теорії: навч. посібник / С.Д. Дзюбик, О.С. Ривак. 3-тє вид. перероб. і доповн. К.: Знання, 2015. 423 с.

8. Дорнбуш Рудігер, Фішер Стенлі. Макроекономіка / Володимир Мусієнко (пер.), Віталій Овсієнко (пер.). Кн. 5, К.: Основи, 2016. 814 с.

9. Економічна теорія: Політекономія: Підручник. 9-те вид., доп. Затверджено МОН / За ред. В.Д. Базилевича. К., 2015. 710 с.

10. Економічна теорія: Політекономія: підручник. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2014. 710 с.

11. Економічна теорія (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка). Мікроекономіка : навч. посіб. / Мацелюх Н. П. та ін. Ірпінь, 2018. 298 с.

12. Кокареєв І.В. Основи економічної теорії: курс лекцій / І.В. Кокареєв. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 220 с.

13. Коюда П.М. Макроекономіка: Навч. посібник. / П.М. Коюда / Х.: ХНУРЕ, 2015. 236 с.

14. Кривцов О.С., Бережний В.М., Онегіна В.М. Макроекономіка у запитаннях та відповідях: Навч. посібник для студ. вищ. навч. Закладів. Х.:

Факт, 2016. 199 с.

15. Кучерявенко І.А. Макроекономіка. Практикум: Навч. посібник. К.: Вікар, вид.6 – 2015. 239 с.

16. Лебединська Л.Д. Макроекономіка: Курс лекцій. Чернігів: Чернігівські обереги, 2015. 128 с.

17. Лагутін В.Д., Уманців Ю.М., Щербакова Т.А. Економічна теорія: підручник. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 608 с.

18. Лукашевич М. Соціологія економіки: Підручник для ВНЗ. К.: Каравела, 2015. 288 с.

19. Мікроекономіка: підручник / уклад. В. М. Лич, П. М. Куліков, Б. Е. Головаш, В. В. Гончаров. Київ, 2018. 96 с.

20. Отрошко О.В. Основи економічної теорії: навч. посібник / О.В. Отрошко. – 2-ге вид., перероб. і доповн. К.: Знання, 2014. 334 с.

21. Соколов М., Горлач М., Гущенко В., Кримов М., Жиленкова М. Економічна теорія: підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 532 с.

22. Соціальна економіка Навч. посіб. / Кол. авт. О.О. Беляєв, М.І. Діба, В.І. Кириленко та ін. К.: КНЕУ, 2015. 196 с.

23. Старостенко Г. Г., Онишко С. В., Поснова Т.В. Національна економіка: навч. посібник. – К. : Ліра-К, 2016. – 432 с.

24. Шевченко О.М. Економічна теорія: навч.-метод. посіб. Полтава: ПолтНТУ, 2019. 701 с.

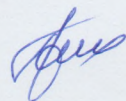
25. Шевченко О.М. Мікроекономіка: навчально-методичний посібник для студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання. – Полтава: ПолтНТУ, 2015. 456 с.

Проректор з наукової та міжнародної роботи, професор

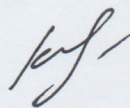
Олена СТЕПОВА

Методист аспірантури

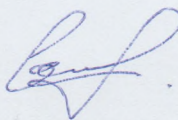
Ніна ГАХ

Завідувачка кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Вікторія КУЛИК

Гарант ОНП, професор

Віктор ДУБІЩЕВ